

գոյն¹, ասել գամ. անհաւատասցի եւ ոչ որ, բայց եթէ որ ոչ ինչ մեծ կարծիցէ յաղագս Քրիստոսի զհալածանսն եւ զվտանգս, չարաչար ճանաչելով եւ յոյժ վշտակիցս:

Փափագէին իմն յախորժելեացն առաքինիքն, ժամանակաւ աշխատեալք եւ հարկաւորացն կարաւտեալք: Եւ զիտրայելն² ոչ բարբառէին. վասն զի ոչ էին իսկ տրանջողք իբրեւ զնոստ յանապատի թշուառացեալս³, յետ փախչելոյն յեգիպտոսէ, իբր լաւագոյն իմն վարկանէին⁴ ինքեանք յանապատին/բազում կատայից եւ մտոց մատակարարելով զառատութիւնն, այդոցն որքան միանգամ անդ թողին. վասն զի աղիւսարկութիւնն եւ կանն ոչ ինչ էրնոցա յայնժամ վասն մտացն՝ այլ հեշտութեամբ բարեպաշտագոյն եւ հաւատարմագոյն: Զինչ, ասէին, անհաւատալի է, որ սքանչելեացն է Աստուած, որ կերակրեացն այնպէս առատաբար յանապատին զաւտար ժողովուրդն եւ զփախստական, մինչ զի եւ հաց անձրեւեալ, եւ յաճախեալ հաւս, կերակրելով ոչ միայն հարկաւորաւքն այլ եւ աւելորդաւքն⁵. եւ կամ որ բաժանեաց զծովն, եւ կայոյց զարեգակն, եւ զգետն ի վեր դարձոյց. եւ զայդն եւս ասէին զորս արարն. քանզի սիրէ յայնպիսի իրս պատմասէր լինել անձն, եւ յորովիւք նշանաւք գովել զաստուածութիւնն նոյնպէս, եւ ի վերայ ասէին, եւ զմեզ կերակրել այսաւր փափկութեամբ զբարեպաշտութեան փախստականս: Յորովք երէք ի ճոխացն զերծեալք ի սեղանոյ, որք երբեմն մեզ, ի լեւրինս յայամիկ որջացեալք. բազում հաւք յուտելեաց քան զփափագեալսս զմեզ գերիվերոյ... Ելլ է⁶, Զայս ասէին, եւ երէքն մերձէին, կերակուր ինքնակամ, առանց մեքենայից խրախճանութիւնք. եղջերուք ի գագաթանց լեռանց երեւեալք յանկարծակի, յոյժ քաջամեծք, եւ սաստկապէս գէրք, եւ առաւել եւս յաւժարեալք ի սպանումն յայտնա-

պէս: Եւ այն զի յոր ոչ արագագոյն կոչեցեալք գժուարէին: Եւ նորա ձգէին յինքեանս ակնարկելով, իսկ էրէն ասեալ լինէր: (Ո՛յր) հալածաւ զի եւ կամ ի միասին եւ հարկ արարաւ զի¹: Եւ ոչ ուստէր: Ո՛յր ուրուք ձիոց: Որո՞ց շանց: Որո՞ց հաջման², կամ աղաղակի, կամ երիտասարդաց յառաջագոյն ի կիրճս որոյն աւրինաւք: Աղաւթիւք կապեալք եւ արդարութեան խնդրով (ք)³: Ո՞ գիտաց այնպիսի որս որք այժմ են, կամ երբեք ուրեք:

Արանչելեաց. նորա որոյն էին շտեմարանապետք⁴: Սիրելի, եթէ ունէին կամողացն միայն...⁵

Louvain.

J. MUYLDERMANS

ՅՈՒՆԱՐԱՆ ԳՊՐՈՅԸ

ԵՒ

ՆՐԱ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ԹՐՋԱՆՆԵՐԸ

(Շարտանակութիւն)

Ք. Թրակացու քերականութեան յունարան բառամթերքն ունի հետաքրքիր մի առանձնայատկութիւն: Յունարան բառակազմութիւնն այս երկուս գեոեւս հաստատուն է: Քերականական միեւնոյն եղոները հայերէնում շատ յաճախ թարգմանուած են տարբեր բառերով եւ նոյն բազմազանութիւնը նկատելի է նաեւ յունական նախադրութիւնների թարգմանութեան ժամանակ: Օրինակ՝ 1. διὰ θεοῦ թարգմանուած է հաստատարութիւն Թր. 22 եւ արամադրութիւն Թր. 22. 2. ἀποτελέω անպակաս ելուզանեմ՝ Թր. 5, կատարեմ՝ Թր. 5, բացակատարեմ՝ Թր. 6. 3. ἐπι-

¹ Les deux lignes qui suivent, sont cachées par la toile collée sur le pli. Le texte grec porte: ὅσον] εἰς κακοπάθειαν τοῖς ὑπὸ πολλῶν δορυφοροῦμένοις καὶ τιμωμένοις; Ἐγὼ δὲ, ὁ τοῦτων μεῖζόν ἐσσι καὶ παραδοξό[τερον.
² Ms. զիէղին, en tenant compte de la remarque de M. Macler, p. 268, n. 2, lire զիտրայելին. Mais le ք ն'indique pas un locatif, le grec a: τὰ μὲν τοῦ Ἰσραήλ; le sens est: «et leur langage ne fut pas celui des Israélites.»
³ Ms. թշուառացեալք, se rapporte à զնոստ, donc l'aec. est préférable au nom., թշուառացեալք = gr. ταλαιπωροῦντας. A remarquer que toute la phrase arm. ne rend pas exactement le grec.
⁴ Lire avec Macler, p. 268, n. 3, փարկանէին au lieu de հարկանէին du ms.
⁵ Lire avec Macler, p. 268, n. 8, աւելորդաւքն au lieu de աւելորդքն, leçon du ms.
⁶ La ligne rendue illisible dans la photographie par le pli du parchemin, correspond au grec ὧν τί μὴ θηροάσιμόν σοι θελήσασαι μόνον.

¹ M. Macler lit p. 263, l. 24, հալածաւ զի եւ կամ ի միասին, եւ հարկ արարաւ զի; il propose de faire la correction de աւ զի en ահիւ, p. 269, n. 3. Le grec a: Τίγος διώξοντος ἢ συναγχαλάζοντος, et je lis: Հալածաւ զի եւ կամ ի միասին եւ հարկ արարաւ զի; — τίγος n'étant pas traduit, ce qui rend le sens de la phrase peu clair, j'ai ajouté ո՛յր.
² Ms. որո՞ց շանց, որո՞ց traduit la variante τίγος, cf. P. G. tom. cit., col. 504, n. 73; — ms. որո՞ց հաջման lire որո՞ց au lieu de որո՞ց, gr. τίγος ὑλάζης.
³ Lire խնդրով (ք) au lieu de խնդրոյ.
⁴ La fin, à partir de քանչելեաց, n'est pas très intelligible sans relire le texte grec; — ms. շտեմարանք, gr. ταμίαι, bien mieux est շտեմարանապետք ou շտեմարանապաշք.
⁵ Exceipit: P. G. tom. cit. col. 504, début du cap. VIII: ὅσον φίλον, εἴχετο θελήμασι μόνον.

περιλαμβάνω ներառառեալ թր. 4 եւ ներառառեալ թր. 14. 4. συλλαγή շաղաշար թր. 5, 11, փաղառութիւն թր. 9, 10 եւ վանգ թր. 9, 10. 5. σύμφωνον բաղաձայն թր. 6, 10, շարաձայն թր. 6, ձայնակից թր. 8, 10 եւ ձայնորդ թր. 9, 10, 11 եւն. 6. յուն. παρα- նախադրութիւնը թարգմանուած է մատ-, յար-, տար-, ինչպէս παρακέλευσις մատհրաման թր. 34, πορα- քէմενος յարակայ թր. 23, 24, 46, παρασυναπ- փոխարկ թր. 35, 36. 7. περι- = պար- եւ բաղ-, ինչպէս περιεχτικόν պարունակ թր. 18, 21 եւ περιληπτικόν բաղձաձական թր. 18, 20. 8. συν = բաղ-, շաղ-, փաղ-, ջոկ-, շար-, -կից, ինչպէս συγχρικτικός բաղառական թր. 13, 14, 15, σύνωνυμον փաղանուն թր. 17, 19, σύν- փոխ թր. 35, σύνθεσις շարագրութիւն թր. 12, σύμφωνον ձայնակից թր. 8, 10. 9. ύπερ- = գեր- եւ առաւել-, ինչպէս ύπερσυντελικός գերա- կատար թր. 24 եւն, առաւելապատրական թր. 48 եւն. 10. δια- = տրամ- եւ հաստատ-, ինչպէս διάθεσις տրամագրութիւն թր. 22 եւ հաստա- տագրութիւն թր. 22: Գիսնիսիոս թրակացու հայ- երէն բնագիրը, թէեւ բառացի թարգմանութիւն է յունարէնից, սակայն նոյն աստիճան եւ նոյն հետեւողութեամբ վանգ առ վանգ թարգմանուած է, ինչպէս Պորփիրի Ներածութիւնը եւ Արիս- տոտէլի Յաղագս մեկնութեան եւ Ստորագրութիւնը երկերը: Նրա մէջ յունական բարդ բառերի նա- խագրութիւնները շատ յաճախ կամ բնաւ չեն թարգմանուած կամ թարգմանուած են ըստ հա- րեան գրաբարի հետեւողութեամբ: Օրինակ՝ 1. ανα- λογία համեմատութիւն թր. 1 (ԷԼ Ստ. ունի վերաբանութիւն էջ 50). 2. διαζευχτικός ան- ջատական թր. 35 (Գաւ. Պորփ. տարաբաժանական 343, Վերլուծ. տարաբաժանական 581). 3. διατρέω διατρέθειν առաջիկ թր. 21, διατρέθειν զատու- ցեալ թր. 21 (տրամատեմ, տրամատական եւն ՍՏՄ. 204, Փիլ. լին. 366, 381, 403, Վերլ. 577 եւ Յամբլ. 453, 553 եւն). 4. διακρίνομαι բնարիմ թր. 28 (տարրոշիմ Գ. Պորփ. 253, Վերլ. 574, Արիս. Ստ. եւ Պէր. 372, 513 եւն կամ տրամորոշիմ ԷԼ Ստ. 68). 5. διασχημα- րացատ թր. 3 (տարակացութիւն ԳՍՏՄ. 196, ԷԼ Ստ. 74). 6. διαφέρω առանձնանամ թր. 3, διαφορά զարմազանութիւն թր. 16, զանազանակ թր. 23, διάφορος զանազան թր. 19 (տարբե- րութիւն, տարբեր ճիմնթ. Հակած. 262, Յամբլ. Ստ. եւ Պէր. 413, 496, Գաւ. Պորփ. 254, Վերլ. 587 եւն). 7. απολείποντος պակասեցեցող թր. 16,

պակասեցող թր. 16 (ԷԼ Ստ. բացաթողաց 36). 8. παράγομαι ած- անցիմ թր. 29 (յարածիմ ԷԼ Ստ. 25, Գաւ. Առածք 218). 9. παρέπεται հե- տեւին թր. 13, 28, յարեւին թր. 26, 27 (յա- րահետեւիմ Ար. Ստ. 384). 10. συζυγία լծորդ թր. 22, լծորդութիւն թր. 24, 25 (շարալծեմ Ար. Աշխ. 617, Պիտ. 356). 11. σύμφωνον ձայ- նակից թր. 8, 10 եւն:

Թրակացու քերականութեան լեզուական այս առանձնայատկութիւնները՝ յունարէն բարդ բառերի թարգմանութիւնը ըստ հարեան գրա- բարի բառերով կամ նրա կանոնների հետեւո- ղութեամբ, թարգմանչի վարանումներն ու ան- վճռականութիւնը քերականական եղանակի ու նախդիրներով բարդուած բառերի թարգմա- նութեան ժամանակ, նախդիրների թարգմանումը հայերէն տարբեր ու բազմազան նախադրութիւն- ներով, այս բոլորը, իմ կարծիքով, թրակացու թարգմանութեան հնութեան մի նշան է եւ բա- ցատուում է յունարան որոշ ու հաստատուն բա- րամթերքի բացակայութեամբ: Մի քանի նախ- դիրներ, ինչպէս խուն- = κατα-, քող- = άμφο-, հաստատ- = δια-եւ ջոկ- = συν-, գործ է ածել բա- ցառուպէս մի միայն թրակացու քերականութեան թարգմանութիւնը: Այս նախդիրներն այնուհե- տեւ չեն հանդիպում նոյն իսկ սրա խմբակից Փի- լոնի ու Պիտոյից գրքի թարգմանութիւններում: Առանձին ուշագրութեան արժանի են գեր- = άντι- եւ շաղ- = συν- նախադրութիւնները, որ գործ են ածուած, գլխաւորապէս, թրակացու եւ Փիլոնի երկերում եւ կազմուած են, հաւանորէն, թարգմանչական հնագոյն այս շրջանում: Թէ հի- մնթէսս կուզի Հակածառութեան մէջ եւ թէ Արիստոտէլեան երկերի ու նրանց մեկնութիւնների թարգմանութիւններում շաղ- նախդիր փոխարէն գործ է ածուել միշտ շար- նախադրութիւնը. օրի- նակ՝ 1. σύλληψις շաղառակ թր. 37, իսկ յետա- գայ թարգմանութիւններն ունեն սυλλαμβάνω շարառեմ ճիմ. Հակած. 10, 56, Ներած. Պորփ. 237. 2. συμπλέχω, συμπλοχή շաղապատեմ Փիլ. լին. 259, 369, Սամիս. 567, 568, շաղառա- նութիւն Փիլ. լին. 160, իսկ յետագայ թարգ- մանութիւններում՝ շարամանեմ եւ շարամա- նութիւն ճիմ. Հակ. 319, Յամբլ. Պէր. 491, Ար. Աշխ. 612, ԷԼ Ստոր. 58, Ար. Ստոր. 359 (ունեն նաեւ Փիլ. լին. 332 եւ Պիտ. 529): Շաղ- եւ գեր- նախադրութիւններով իմաստափրական թարգմանութիւններն ունեն մի միայն երկու բառ՝ σύνθεσις շաղապ Գաւ. Պորփ. 265, Յամբլ. Պէր. 489, Վերլուծ. 576, Ար. Աշխ. 622 եւ

ἀντωνυμία դերանունութիւն Յամբղ. Պէր. 489: Այս երկու բառը, որպէս թրակացու քերականութեան գործածական ու ընդհանուր եղանակ, իմաստասիրական թարգմանութիւնները ժառանգել են, անտարակոյս, յունարան հնագոյն թարգմանութիւնների բառապաշարից, իսկ այս փաստը դարձեալ պարզ մի ակնարկ է, որ թրակացու քերականութիւնը թարգմանուած ու ընդհանրացած պիտի լինէր Արիստոտէլեան երկերի ու նրանց մեկնութիւնների թարգմանութիւններից առաջ:

Գ. Թրակացու ու Փիլոնի թարգմանութիւնների սերտ առնչութիւնը պարզ երեւում է Հայկազեան բառգրքում Փիլոնի Այլաբանականքից քաղուած մի հատուածից, որի քերականական բառերը կատարելապէս համապատասխանում են թրակացու քերականութեան բառերին: Այս հատուածը հետեւեալն է.

Փիլ. Այլաբան. 109: Թրակ. (Ն. Աղոնց), 38:

“Եւ զբարբառոյ սաստկութիւնս որումանցն եւ թն գոյ դէպ եղեւ. շեշտ, բուծ, պաւ, բուծ, պարոյկ, թաւ, սոսկ, երկար, սուղ, թաւ, սոսկ, սոսկ, ապաթարց, ենթաբերկար, սուղ.”

“Առողանութիւնք են տասն. շեշտ, բուծ, պաւ, սոսկ, սոսկ, սոսկ, ապաթարց, ենթաբերկար, սուղ.”

Նոյնանման այս բառերը, լինելով քերականական յատուկ եղանակ, կազմուած են յունական քերականութեան հետեւողութեամբ, հաւանորէն, թրակացու թարգմանութեան ժամանակ, ուստի պէտք է ենթադրել, որ Փիլոնի Այլաբանականքի թարգմանը շատ մօտ ծանօթ է եղել այդ քերականութեան, որի բառապաշարից օգտուել է յիշեալ իր հատուածում: Փիլոնի Այլաբանականքը, որից, ինչպէս յայտնի է, օգտուել էր Եղիշէ պատմագիրը, պատկանում էր անշուշտ Փիլոնի թարգմանութիւնների հնագոյն խմբին¹: Նրա կախումը թրակացու քերականութիւնից դարձեալ կարեւոր մի փաստ է եւ ապացոյց, որ Փիլոնի երկերը թարգմանուած պիտի լինեն թրակացու քերականութիւնից յետոյ:

Աերոյիշեալ լեզուական դիտողութիւնները, եթէ անգամ նրանցից որեւէ մէկը հաւանութիւն չզտնի, այնուամենայնիւ իրանց ամբողջութեամբ, թւում է ինձ, որ միանգամայն բաւարար կերպով

¹ “Հանդէս Ամսօրեայի” մէջ (1906թ., V սյուս, էջ 148) “Եղիշէ. քերական ու սու մասիրութեան հեղինակը կարծում է, որ “Փիլոնի հայ թարգմանութեան վերջին խումբը (1892 տար. Արեւիկի) բուական կը տարբերի առաջիններէն (1822 եւ 1826)”: Փիլոնի 1892 թ. հրատարակութիւնը, ձեռքի սակ չունենալով, հնարաւորութիւն չի ունեցել մանրամասնօրէն ուսումնասիրել նրա յունարան լեզուն, սակայն այդ երկերի բառապաշարը ծանօթ է ինձ Հայկազեան բառգրքից եւ ես որեւէ հիմք չեմ տեսնում համարելու այդ թարգմանութիւնը տարբեր առաջիններից:

լուծում են յունարան թարգմանութիւնների ժամանակագրութեան ամենամութ խնդիրներից մէկը եւ ապացուցանում, որ Գիոնիսիոս թրակացու քերականութիւնը թարգմանուած է Փիլոնից ու Պիտոյից գրքից առաջ եւ լեզուական իր առանձնայատկութիւններով խմբակից է հնագոյն այս թարգմանութիւններին:

§ 42. Տիմոթէոս Կոչի շեշտ-բուծ-պաւ-բուծ, Արիստոտէլի Յաղագս մեկնութեան եւ Ստորագութեանց թրակացու մեկնութեան, Յամբղիոսի մեկնութեան եւ Ստորագութեանց թրակացու մեկնութեան եւ Յամբղիոսի մեկնութիւնները, որ վերագրուել են յունարան թարգմանութիւնների երկրորդ շերտը կազմում են Տիմոթէոս Կոչի շեշտ-բուծ-պաւ-բուծ, Արիստոտէլի Յաղագս մեկնութեան եւ Ստորագութեանց թարգմանութիւնները եւ Յամբղիոսի մեկնութիւնները, որ վերագրուել են սխալմամբ Գաւթի Անյաղթին:

Յամբղիոսի մեկնութիւնների ձեւը, ինչպէս գիտենք, տարբերում է Լիլիասի ու Գաւթի մեկնութիւններից նրանով, որ այս մեկնութիւններում Արիստոտէլի Ստորագութեանց եւ Յաղագս մեկնութեան գրոց ամբողջ բնագիրը բաժանուած է պրակների եւ բնագրի իւրաքանչիւր պրակին հետեւում է նրա համապատասխան մեկնութիւնը (տե՛ս § 32): Արդ թէ Ստորագութեանց եւ Յաղագս մեկնութեան կամ Պէրիարմենիաս գրոց հայերէն բնագրում եւ թէ Յամբղիոսի մեկնութիւններում՝ յունարան բառապաշարը եւ լեզուական առանձնայատկութիւններն այնքան մօտ են ու նման իրար¹, որ առանց վարանման ու վճռականօրէն կարելի է այդ թարգմանութիւն-

¹ Աւագրութեան արժանի են մի շարք բառեր, որ յատուկ են այս թարգմանութիւններին եւ գրեթէ գործածուած չեն Գաւթի ու Լիլիասի մեկնութիւններում, ինչպէ՛ս 1. διαίρω, διαίρεσις, διαίρεσις արամատեմ, արամատական, արամատութիւն Յամբ. Ստոր. 411, 412 (շատ յաճախ), Պէր. 493, 533 եւն (= բաժանեմ, բաժանական, բաժանութիւն ԳՍՀՄ. 127, 133, 189 եւն. ԳՊՊՐԻ. 251, 258 եւն ԷԼ. Ստ. 21, 38, 74 եւն.), 2. επιδιαίρεσις մակարամատութիւն Ար. Ստ. 418 (= մակարամատութիւն ԳՍՀՄ. 189), 3. αντιδιαίρεσις, αντιδιαίρεσις հակաբարմատութիւն Յամբղ. Ստ. 417, Պէր. 497 (= ընդդիմարժանեմ ԳՍՀՄ. 204, 128, ԳՊՊՐԻ. 298, հակաբարժանեմ ԳՊՊՐԻ. 275 ԷԼ. Ստ. 76), 4. συγάρτω շարամատեմ Ար. Ստ. 372 (= շարամբրձեմ ԳՍՀՄ. 196, ԱԵՐԼ. 558, ԷԼ. Ստ. 118), 5. διαχρίνομαι տրոհեմ Յամբ. Պէր. 492 եւն, Ստոր. յաճախ (= արամորոշեմ ԳՍՀՄ. 197, ԷԼ. Ստ. 68, տարրորոշեմ 253, նաեւ Յամբղ. Պէր. 513), 6. πρωτότυπος, ἀρχέτυπος նախազաւարթ Յամբղ. Ստ. 415 եւն, Պէր. 490 եւն (= նախադիպ ԳՍՀՄ. 169, ԷԼ. Ստ. 38): Յամբղիոսի թարգմանութեան յատուկ բառեր են նաեւ՝ առնանի Յամբղ. Ստ. 448, Պէր. 519, ցուցուցութիւն Յամբ. Ստ. 433, Պէր. 497, ենթացոյց Յամբ. Ստ. 448, Պէր. 502, աստութիւն Յամբ. Ստ. 443, Պէր. 505 եւ ուրիշ բառեր:

ները համարել միեւնոյն թարգմանչի աշխատութիւն, ինչպէս այդ շատ ճիշտ գուշակել է Ֆ. Կոնիքերն իր «Anecdota Oxoniensia», աշխատութեան մէջ (Oxford 1892, էջ XXII): Յունարման թարգմանութիւնների ժամանակագրութեան համար շատ կարեւոր նշանակութիւն ունի մի այլ փաստ, որ պարզուեց ինձ համար Տիմոթէոս Կուզի Հակաճառութեան եւ Յամբղէքոսի մեկնութիւնների յունարման բառապաշարի մանրագննին բաղդատութիւնից յետոյ: Այդ թարգմանութիւններն ըստ իս խմբակից ու ժամանակակից են, եւ այս հանգամանքն ուշագրաւ մի նորութիւն է, որով որոշուում է իմաստասիրական հնագոյն թարգմանութիւնների ժամանակը: Տիմոթէոս Կուզի Հակաճառութիւնը, ինչպէս տեսանք, թարգմանուած է 552—564 թուականների ժամանակամիջոցում (տե՛ս § 38): Ուրեմն՝ եթէ ընդունուի այդ թարգմանութեան ու Յամբղէքոսի մեկնութիւնների լեզուական սերտ առնչութիւնը, շատ պարզ է, որ Արիստոտէլի Ստորագութեանց եւ Յաղագս մեկնութեան գրոց եւ Յամբղէքոսի մեկնութիւնների թարգմանման ժամանակը եւս պէտք է ենթադրուի վիցերորդ դարում եւ ո՛չ եօթերորդ կամ ութերորդ, ինչպէս հայ բանասէրներից ոմանք կարծել են:

•. Յունարման այս երկերի լեզուական սերտ կապը, որ նշան է նրանց խմբակցութեան, հաստատում են նախ եւ առաջ հազուագիւտ ու առանձնայատուկ այն բառերը, որ գործ են ածուած գրեթէ բացառապէս այս թարգմանութիւններում: Այդպիսի բառեր են. 1. թուելութիւն Յամբղ. Պէր. 492, 493 եւն, ՅՍտ. յաճախ, Տիմոթ. Հակաճ. 18, 20 եւն. 2. կարութիւն *δύναμις* ՅՊէր. 533, Տիմ. 78, 90, 168 եւն. 3. իրակութիւն ՅՍտ. 369, իրակեմ Տիմ. 19. 4. իրաւորեմ Ար. Պէր. 470, Տիմ. 33. 5. ապուսեմ ՅՍտ. 431, Ար. Պէր. 475, Տիմ. 280. 6. արտառաջնորդական ՅՊէր. 514, արտառաջնորդութիւն Տիմ. 97. 7. առնշանակեմ Ար. Պէր. 473, ՅՊէր. 491 եւն, Տիմ. 81. 8. բացերեւոցեմ ՅՊէր. 497, Տիմ. 59. 9. հետեւութիւն ՅՍտ. 446, ՅՊէր. 527, Տիմ. 70. 10. իմացուած ՅՊէր. 491, Տիմ. 75. 11. հակաճառեմ ՅՊէր. 511, Տիմ. 18. 12. նոյնբանութիւն ՅՊէր. 516, Տիմ. 217. 13. ներանձնաւոր *ἐμφοσος* ՅՊէր. 514, Տիմ. 31 (= շնչական ԴՍՏՄ. 206, ԴՊ. 259, ներշնչական ԴՊորփ. 348, ներշնչաւոր ԴՊորփ. 318, ԷԼ. Ստ. 48, ներանձնական ԴՊորփ. 258, ներանձնաւոր վերլ. 568)¹.

14. փար նախդիրը հանդիպում է միայն այս թարգմանութիւններում՝ փարաբարձեմ ՅՍտ. 454, փարագրեմ, փարագրութիւն ՅՍտ. 452, 454, 457, փարագրաւղն Տիմ. 73. 15. այս թարգմանութիւնները գործ են ածում շարունակ «հետեւանամ» բայը փոխանակ «հետեւեմ», ՅՍտ. 411 եւն ՅՊէր. 488 եւն, Տիմ. 9, 40, 78 եւն:

բ. Յաջորդելով յունարման թարգմանութիւնների հնագոյն խմբին, թարգմանական երկրորդ այս շերտը մեծ չափով գտնուում է նրանց բառապաշարի ու քերականական առանձնայատուկութիւնների ազդեցութեան տակ: Բազմաթիւ բառեր, որ հանդիպում են յունարման այս երկերում, նման են ու համապատասխան թրակացու քերականութեան, փիլոնի ու Պիտոյից գրքի յատուկ բառամթերքին, բացակայում են Դաւթի ու Էլիասի մեկնութիւններում, որ կազմում են Դաւթի ու Էլիասի մեկնութիւններում, որ կազմում են յունարման թարգմանութիւնների երրորդ շերտը: Այսպիսի բառեր են.

1. բաղաձայնիմ *συμφωνέω* ՅՍտ. 432, Տիմ. 53, 64, բաղաձայն բաղաձայնութիւն եւն Փիլ. ԷԼ. 483, Թր. 6, 10, Պիտ. 537, Տիմ. յաճախ (ԷԼ. Ստ. էջ 119 ունի «բաղաձայն», որպէս քերականական եղբ, ընդհանրացած թրակացու քերականութեան թարգմանութիւնից յետոյ). 2. վերծանեմ, վերծանութիւն, վերծանելի *ἀναγνώσχω, ἀνάγνωσις, ἀναγνωστέον* ՅՊէր. 488, 508, Տիմ. 100, 241, Թր. 1, 2, 3. 3 տեսակագործեմ *εἰδοποιέω* ՅՊէր. 518, Տիմ. 195, Փիլ. նախ. 4 (= տեսակարարեմ ԴՍՏՄ. 178, ԴՊորփ. 320, ԷԼ. Ստ. 56 եւն). 4. սերկ, սերկեան ՅՊէր. 496, Տիմ. 52, 77, 194, Թր. 31 (*σήμερον*), նաեւ Պիտ. 5. հարցափորձեմ. հարցափորձութիւն եւն ՅՍտ. 427, ՅՊէր. 508 (յաճախ), Փիլ. նախ. 8, Պիտ. 6. գաղափար *τύπος* ՅՍտ. 362, 415, Տիմ. 20, Թր. 14, Փիլ. ԷԼ. եւն, գաղափարեմ Տ. 201. 7. գերազանցեմ, գերազանցութիւն ՅՍտ. 417, 443, Տիմ. 55, Պիտ. 345, 501, Փ. ԷԼ. 451 եւն. 8. յաւէտախաղաց ՅՊէր. 533, Տիմ. 7, 275, Պիտ. 359, Փիլ. լին. 293 եւն. 9. ածանցուցեալ *παροχημένοσ* Պէր. 504, ածանցուցեալ Թր. 16 եւն, ածանցիմ Պիտ., (= յարածեմ *παράγω* ԷԼ. Ստ. 120, Դաւ. Առ. 218). 10. ապաստութիւն ՅՍտ.

գործ են ածում, գլխաւորապէս՝ ներանձնաւոր, բանաւոր մասնաւորն եւն, մինչդեռ Դաւթի ու Էլիասի մեկնութիւնները գերազատում են «ներանձնական, բանական, մասնական» ձևերը:

¹ Տիմոթէոս - Յամբղէքոսի թարգմանութիւնները

429, Թր. 33 (ἀπαγόρευσις) 11. յարատեւ Ար. Ստ. 386. Պիտ. 401. 12 գործածանութիւն ՅՊէր. 507, Պիտ. 367 Պիտ. 485 (գործաւորութիւն ԳՊորփ. 348, ՍՏՄ. 124, ԷԼ. Ստ. 26 եւն = յուն. πρᾶξις). 13. հաւ. հաւակ, հաւանամ, հաւեմ Թր. 10, 11, 12, Պիտ 394, 398, 414, բարեհաւ Փ. Յոմն. 586, չարահաւ, չարահաւեմ Փիլ. լին. 31, Տ. 13, ազգահաւ Փիլ. լին. 211, նախահաւեմ Տիմ. 163. 14. մակաստեմ Տիմ. 98, մակաստութիւն ἐπίτασις Թր. 15. 15. բառացի, բառացութիւն Տիմ. 66, Պիտ. 419, 492, Փիլ. տեսակ. 16. տեսլարան Տիմ 315, Փիլ. լիւս. 135. տեսլատէր Պիտ. 568 եւն. 17. ապարանեմ, ապարանութիւն ἀπολογία, ἀπολογία Տիմ 16, Փիլ. նախ 74, լիւս. 161, լին. 47, 297. Սամ. 564, Տ. 225. 18. գրաւորական Տիմ. 219, 320, Պիտ. 419, Փիլ. լին. 335, 336. 19. ներերեւեալ Տիմ. 230, ներերեւութիւն Փ. իմաստ. 20. երգարանեմ Տիմ. 160, 249, Պիտ. 580. 21. վերագրեմ Տիմ 58, Պիտ. 445, 22. ջին Փիլ. նախ. 19, ջնեմ Տ. 152, Պիտ. 343. 23. պարման, պարմանի Տ. 299, Պիտ., Փ. տեսակ.:

է. Քերականական առանձնայատկութիւններով եւս այս թարգմանութիւնները յարում են թարգմանութիւնների հնագոյն խմբին եւ տարբերում դաւթի ու Ելիասի մեկնութիւններին: Թրակացու քերականութեան մէջ յունարէն ըն նախդիրը թարգմանում է յաճախ ըն. օրինակ՝ ἐν συγχαίρει ρն բաղդատութեան Թր. 15, ἐν συνθέσει καὶ συντάξει ρն բարդութեան եւ բաղդատութեան Թր. 30: Արդ՝ ρն նախդրի նոյն այս գործածութիւնը ընդհանուր եւ սովորական է նաեւ Տիմոթէոսի Հակածառութեան, Արիստոտէլի Ստորոգութեանց եւ Յաղագս մեկնութեան գրոց, ինչպէս եւ Յամբլիքոսի մեկնութիւններում. օրինակ՝ ներկինս Տ. 48, նրմեղ Տ. 54, 60, նրմարմնի Տ. 67 եւն, ρն մարմնի Ար. Ստ. 360, 363, ρն գոյացութեան, ρն բանակի ՅՍտ. 410, ρն ճարտասանութեանն Ար. Պէր. 465, ρն լինելութեան ՅՊէր. եւն: Գաւթի ու Ելիասի մեկնութիւններում = ἐν նախդիրը այլեւս գործածական չէր, բացի մի քանի հազուադիւր բացառիկ դէպքերից, որ պէտք է վերագրել նախընթաց թարգմանութիւնների ազդեցութեան:

Երևան: Պրոֆ. Յ. ՄԱՍՆԻՆԻՆ

(Շարունակելի):

ԽՈՒՆՄԸ ՀԱՅ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(Շարունակելի):

Ը.

Ութերորդ մտորութիւն 'Այլազգեաց':

Որ զհրեշտակս եւ զհոգի մարդոյ մահկանացու ասեն: Այս՝ քան զամենայն 'հերձուած՝ չարագոյն է, եւ ընդդէմ՝ աստուածեղէն գրոց: Որ եւ բառնայ զհաւատ 'յարութեան՝ եւ գործոց հատուցման: Եւ կարծիս տայ ոչ գոյ անմարմին էութիւն. այլ եւ կամացն Աստուծոյ տկարութեան է՝ ցոյցք, զոր տեսցուք 'առաջնկայդ՝:

Բայց թէ որով պատճառաւ այսպիսի իմն դնեն հիմն բանից իւրեանց: Եթէ Աստուած միայն է անմահ, զի անեղ եւ անսկիզբն է, եւ անսկիզբն՝ անվախճան է: Իսկ ամենայն՝ եղեալքս՝ սկիզբն ունին, եւ որ սկիզբն ունի, ի հարկէ՝ 'եւ ապա՝ վախճան: Ապա ուրեմն հրեշտակք եւ հոգիք մարդկան եղեալք են. ապա եւ սկիզբն ունին եւ վախճան՝:

'Ասեմք՝, թէ Աստուած միայն է անեղ եւ անմահ. 'իսկ հրեշտակք եւ հոգիք՝ եղեալք եւ անմահ. 'իսկ այլքն ամենեքեան՝ եղեալք եւ մահկանացուք՝:

Գարձեալ ասեմք. միայն Աստուած է բնութեամբ անմահ. իսկ հրեշտակք եւ հոգիք կամք անմահինն են անմահք. զի կամեցաւ եւ աբար զնոսա անմահք. եւ կամացն Աստուծոյ ոչինչ է անկարելիք՝:

1 Ա. Տաճկաց:
 2 Ա. հերձուածս:
 3 Ա. յարութեանն:
 4 Պակասէ յԱ. ն:
 5 Ա. յառաջիկայսց:
 6 Ա. եղեալք:
 7 Ա. ապա եւ:
 8 Ա. ունի. Առ օրս ասեմք. նախ՝ էթէ հարկ է ամենայն որ ոչ ունի սկիզբն, ոչ գոյ վախճան, այսինքն՝ յաւիտեանն, ընդդէմ է բացօրոշեալ ժամանակին, որ սկիզբն ունի եւ վախճան. այլ ոչ է հարկ թէ ամենայն անվախճան եւ անսկիզբն է: Որպէս մշտնջենաօրն, զի սկսեալ է եւ անվախճան. ապա ուրեմն կարէ լինել հրեշտակք եւ հոգիք սկսեալք եւ անվախճանք:
 9 Ա. Գարձեալ ասեմք:
 10 Ա. 'իսկ թէ այլք ամենայն:
 11 Ա. ունի. 'այս է ի օրամանկեանցն:
 12 Հաստատմներս. մէջ ետեւ առաջութիւն կայ՝ Աստուծոյ հոգիք է ըլլան ստորեւ աստղանշուած երկու հատուածներ: